

GLOBÁLNÍ (NE)VLÁDNUTÍ, REGIONÁLNÍ (NE-)POŘÁDEK? BEZPEČNOST V SOUČASNÉM SVĚTĚ

Wojciech GIZICKI
wgizicki@kul.pl

Došlo 3. 10. 2011, přijato 9. 11. 2011.

Dostupné na http://www.population-protection.eu/attachments/039_vol3n2_gizicki.pdf.

Abstract

The international reality, as initiated by the collapse of the "Cold War" division of the world, now faces new challenges in the area of security. Increasingly often the necessity to shape the international security based on the problems occurring on the global and regional levels is pronounced. In both cases, related challenges should be emphasized and best efforts made to minimize and eliminate potential threats. The difference may only lie in the (geographical) scale of action. Indeed, global and regional security is closely linked together. This article is an attempt to draw attention to selected aspects of contemporary problems of international security. The analysis will focus on the identification of several areas.

Keywords

International security, human rights, globalization, regionalization.

1 ÚVOD

Moderní přístup k bezpečnosti by měl být charakterizován integrací dimenzí, výzev a rizik (Gizicki, 2008). Bezpečnost je neoddělitelná. To znamená, že existuje jak v globálním, regionálním, tak vnitřním a vnějším měřítku. Je uplatňována jak v rámci suverénních států a mezinárodních organizací, tak ve vojenském, sociálním, ekonomickém, kulturním a environmentálním měřítku. Složitá mezinárodní situace dnes vyžaduje, aby se jednalo nejen v rámci jednotlivých států nebo mezinárodních organizací (Hurrell, 2007). Tento článek se pokouší obrátit pozornost k vybraným aspektům současných problémů, týkajících se mezinárodní bezpečnosti. Tato analýza se zaměří na identifikaci několika oblastí.

2 CHARAKTER MEZINÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

Když hovoříme o bezpečnosti, vždy bychom si měli uvědomit, že je to kategorie těsně spjata s hrozbou. Zároveň je to proces, během kterého je v jeho rozličných stádiích kladen důraz rozdílně, podle druhu přístupu. Důraz by měl být

kladen simultánně na tyto tři aspekty bezpečnosti: subjekt, objekt a variabilita (Zieba, 2004).

Mezi základní potřebu každé lidské bytosti patří zajištění své vlastní bezpečnosti a bezpečnosti svých blízkých. Proto by se měl člověk zaměřit jak na teoretické, tak praktické řešení. Když označíme jednotlivce jako hlavní předmět zájmu v bezpečnostních záležitostech, je bezpodmínečně nutné podpořit a zajistit dodržování lidských práv. V mezinárodním měřítku je jim přikládána ta nejvyšší priorita. V tomto ohledu musí hrát Evropa obzvláště důležitou roli. Je třeba mít na paměti, že lidská práva jsou skutečností, která je součástí lidské přirozenosti od úplného začátku života na této zemi, ne vymožeností, produktem státu. Zdrojem těchto práv je lidská důstojnost. Pro věřící je toto postaveno na Bohu, pro nevěřící na rozumovém vysvětlování, svobodě a schopnosti utvářet svět, což přináležejí pouze člověku. Mezinárodní společenství, vědomo si potřeby mírové a bezpečné koexistence, zaměřuje zvláštní pozornost na zajištění lidských práv v mnoha dokumentech jak na národní, tak mezinárodní úrovni. Základem těchto nařízení je obsah Všeobecné deklarace lidských práv přijaté OSN v r. 1948. Obsahuje směrnice, jak přispět k současnému fungování lidských práv se zdůrazněním, že ty by měly být **základním stupněm** pro všechny lidi a všechny národy za účelem, aby každý člověk a každá složka společnosti měla neustále tuto deklaraci na paměti a **upevňovala ji dalším šířením a vzděláváním** tak, aby se prohloubil respekt k těmto právům a svobodám.¹ Samozřejmě ne vždy mají tyto vznešené myšlenky šanci na skutečné, efektivní naplnění. Přes to všechno nejsou na mnoha místech ve světě lidská práva respektována, bezpečnost a mír jsou oslabené, téměř neexistující. My všichni bychom však měli vyvinout úsilí ke změně této nebezpečné skutečnosti.

Lidé žijí ve specifickém prostředí státu a v jeho podmínkách. Jsou tedy zainteresováni na bezpečnosti své země. Je to stát, který je stále hlavním aktérem v mezinárodních vztazích. Každé ohrožení státní bezpečnosti znamená ohrožení bezpečnosti jeho občanů. Na druhé straně ohrožení bezpečnosti obyvatelstva může vyústit v nedodržení zákona a pořádku. Toto můžeme pozorovat dnes mimo jiné v oblasti ekonomické bezpečnosti. Nedostatek životních potřeb způsobuje značný pokles pocitu bezpečnosti. V extrémních případech může být tento pocit přenesen dokonce do teroristické činnosti. Mezinárodní organizace jsou důležitými aktéry v současných mezinárodních vztazích. Je to hlavně díky pokroku globalizace a institucionalizace mezinárodní reality. Tyto dva fenomény samozřejmě stabilizují mezinárodní vztahy, včetně jejich podpory boje s teroristickými a nacionalistickými hrozbami (Jabri, 2007). Avšak je obtížné ubránit tezi, která je pouhým protilékem k takovým hrozbám. Příkladem toho je marginalizace role OSN nebo dnešní ekonomická krize, což často vede k zesílení hledání řešení v rámci daných států.

V dnešní mezinárodní realitě musí být předmět bezpečnosti definován široce. Důvodem pro to je hlavně rostoucí role tzv. "vládného" aspektu bezpečnosti. Musí být zohledněny všechny současné podmínky jak státních, tak mezinárodních organizací. Potom můžeme identifikovat přinejmenším čtyři elementy. Za prvé existují základní hodnoty, které konstituují hlavně vztahy státu.

Ty zahrnují především suverenitu, nezávislost, přežití, územní autonomii, málo politické podřízenosti a nevojenské faktory spojené se svobodou a osobní spokojeností. Za druhé existují jednostranné i mnohostranné bezpečnostní opatření. Takto můžeme mimo jiné identifikovat zvyšování vojenského potenciálu, ukončení vojenských aliancí, redukci vojenské výzbroje, mezinárodní aktivity. Třetí rozměr, který patří do této oblasti, je výzkum nových bezpečnostních horizontů. V tomto ohledu je klíčové, abychom se zaměřili na potřeby ostatních zemí a rozpoznali bezpečnostní situaci. Čtvrtá, důležitá, i když podceňovaná dimenze je bezpečnostní výzkum. Obzvláště důležitým úkolem je zaměření na mnohorozměrný charakter zkoumaného objektu, tj. vojenský, ekonomický, sociální, kulturní, ekologický (Czaputowicz, 2003).

Bezpečnost není dána okamžitě a pro všechny. Není ani konstantní, ani uniformní. Je to dynamický proces ovlivňující současné mezinárodní vztahy. Přesvědčivým příkladem této variability je již zmíněný rozlišovací přístup k bezpečnosti během období studené války a nyní (Buzan, Hansen, 2007). Podobný vývoj byl správný pro koncepčnost bezpečnosti ve státní (národní) a mezistátní (mezinárodní) kategorii. Nyní je nezpochybnitelný fakt, že bezpečnost je nedělitelná.

3 GLOBÁLNÍ BEZPEČNOST

Procesy globalizace mají také vliv na problematiku mezinárodní bezpečnosti. Objevily se specifické, velmi významné prioritní výzvy, které čekají celé mezinárodní společenství. Týká se to různorodých dimenzí lidského, společenského života a života ve státech. Zygmunt Bauman podotýká, že „globalizace zároveň rozděluje a spojuje a důvody pro rozdělení světa jsou ty samé jako faktory stimulující jeho uniformizaci“ (Bauman, 2000: 5-6). Najít rozluštění toho, co rozděluje a ovlivňuje bezpečnost, je v zájmu celého světa a je možné pouze s plným zapojením různých aktérů: států a mezinárodních organizací. Tyto záležitosti by neměly, nebo spíše nesmí být v mezinárodních vztazích podřízeny vnitřním zájmům žádného z účastníků. Ty jsou ve skutečnosti fenomény spojenými s celosvětovými, globálními zájmy. V případě globální bezpečnosti „míníme fenomény a procesy bezpečnosti, které působí na celé lidstvo, zahrnující různým způsobem celý svět, zapojující rozhodující hráče na světovém pódiu a mnoho dalších mezinárodních aktérů (včetně různých organizací). Globální bezpečnost má svůj vlastní objektivní kontext, přirozený, nezávislý na vůli a úsilí lidstva. (...). Avšak globální bezpečnost má také teleologický kontext, jako bezpečnostní systém vytvořený pro lidstvo, které čelí různým hrozbám v globálním měřítku“ (Koziej, 2003).

Podstata modelu současné globální bezpečnosti je, že základním prvkem je nevojenský aspekt, tj. eliminace nepoměru v ekonomickém vývoji, lepší přístup k přírodním zdrojům, technologickým vymoženostem, zájem o životní prostředí, předcházení ilegální migraci, boj s terorismem a další (Krishna-Hansel, 2006). Výskyt globálních hrozeb byl potvrzen zvláště ve dvacátém století. Vypuknutí a

průběh dvou světových válek, terorismus, přelidnění a chudoba, ohrožení životního prostředí výrazně objasnily vážnost a rozsah těchto rizik.

Důležitou roli v systému globální bezpečnosti by měly hrát Spojené národy. Spojené národy se před více než 50 lety zavázaly „udržovat mezinárodní mír a bezpečnost“². Šance na úspěch můžeme vidět zvláště v tom, že systém OSN je univerzálním systémem. Téměř každý stát na světě je dnes členem Spojených národů. Nejdůležitější bezpečnostní záležitosti jsou diskutovány na generálním fóru. To se týká zvláště udržování a nastolení míru a používání sankcí proti zemím, které porušují stanovená pravidla a mezinárodní standardy. Pro jakoukoli úspěšnou a legitimní akci v této oblasti je potřeba získat mandát OSN. Důležité pravomoci v oblasti bezpečnosti nezadatelně patří Bezpečnostní radě OSN.

Několik uplynulých let však ukázalo v systému OSN také určité nedostatky. Neměnnost ve složení členů stálé Bezpečnostní rady a klesající efektivnost akcí a organizačního složení kladou před Spojené národy vážnou výzvu. S ohledem na určitou kvalitativní krizi OSN se aktivity vyvíjené jednotlivými členskými státy stávají pro globální bezpečnost stále důležitějšími. Mezi nimi hrají dominantní roli Spojené státy. Ze současného pohledu jediná světová supervelmoc bere na svá bedra břemeno spojené s řešením dnešních globálních problémů. To se týká zvláště vojenských záležitostí, boje proti terorismu a ozbrojených konfliktů. Proto jsme v tomto ohledu svědky zvedajících se hlasů o dominanci USA a vývoji trendu podřízenosti (Bieleň, 2003).

Je obtížné určit důležitost a význam politických rozhodujících činitelů Spojených států ve světě. Vymoženosti, jako demokracie, lidská práva, otevírání se civilizaci a technologickým výzvám, způsobují, že mezinárodní společenství cítí potřebu, aby USA byly proaktivní v boji s globálními hrozbami. Avšak i když je tato dominance nepopíratelná, je těžké si představit, že Spojené státy samy budou schopné udržet globální bezpečnostní systém v dlouhodobém měřítku. „Velkou výzvou pro Spojené státy bude to, jak se naučit pracovat s ostatními zeměmi, aby lépe kontrolovaly nestátní aktéry, což významně zvýší podíl těchto zemí v této oblasti.“ (Ney, 2008: 48.). Není možné uskutečnit účinnou, souběžnou akci v různých oblastech globálních hrozeb. Aktivní činnost a odhodlání zvyšují legitimní zájmy Spojených států o národní zájmy a americkou společnost. Zároveň je třeba zdůraznit, že ostatní významné země (zvláště v Evropě) s mocenskými ambicemi nejsou dostatečně zainteresovány na tom, aby se při řešení globálních problémů angažovaly. V převážné většině případů nemají Spojené státy na výběr a spoléhají hlavně na sebe. Naneštěstí role „světového policisty“ způsobuje vážný problém. Typickým příkladem je ztráta amerických vojáků v konfliktech mimo USA, v Koreji, Vietnamu, Perském zálivu, Afghánistánu a Iráku. Smrt amerických vojáků je důležitým argumentem části americké veřejnosti proti přítomnosti v místech ohnisek nepokojů. To samé se týká ostatních zemí, jejichž vojáci umírají ve vojenských operacích, včetně Polska a Španělska.

Proto se stávají tak důležitými iniciativy k reformování a rozšíření globálních bezpečnostních složek vycházejících z mezinárodních organizací (OSN, NATO, EU) a činnost ostatních globálních mocností. Význam efektivních akcí v oblasti globální bezpečnosti nespočívá pouze v činnosti, která přímo eliminuje

existující a nastupující hrozby. Klíčovou výzvou je zajisté eliminace podstaty příčin, vedoucích ke hrozbám, zvláště hlad a chudoba.

4 REGIONÁLNÍ BEZPEČNOST

Bezpečnostní situace v regionech také podléhá různým okolnostem. Základem je postoj samotných států jako hlavních účastníků v mezinárodních vztazích. Smysl pro bezpečnost, mír a suverenitu každé země je výsledkem mnoha faktorů. Mezi základní patří geopolitická situace a společné vztahy se sousedy.

Faktory, které podmiňují regionální kooperační akce včetně bezpečnostní oblasti, se mění. Geografické umístění je mezi těmi hlavními. Sousedství a blízkost určují a někdy také nutí k podnikání vzájemných kroků. V tomto světle můžeme spatřit určité aktivity této povahy v Evropě. Obzvláště důležitými regiony pro euroatlantickou bezpečnost jsou oblasti Středozevního, Černého, Severního a Baltického moře. Důležitým faktorem v iniciování regionální spolupráce jsou společné, ekonomické, politické, kulturní a společenské zájmy. Základem této spolupráce je změřitelný přínos. Hlavním přínosem takové spolupráce může být bezpečnost. Tato spolupráce není namířena proti, ale pro a s ostatními státy, „není vedena proti jiným státům, ale týká se extenzivní spolupráce, je otevřená pro další státy, je založená na společných zájmech plynoucích z geografické blízkosti a vyznává společné demokratické hodnoty“ (Golemski, Kupich, 1992)³.

Ačkoliv motivy pro regionální spolupráci mohou být a ve skutečnosti jsou různé, nejdůležitější je skutečnost, že je rozvíjena s ohledem na rovnoměrný vývoj a vzájemný přínos. Je nepřijatelné, zvláště v souvislosti s bezpečností a stabilitou v Evropě, pustit se do spolupráce v opozici a proti různorodým hráčům v mezinárodních vztazích, národech či státech.

Možnost aktivity jednotlivých zemí v oblasti regionální bezpečnosti je také dána Chartou spojených národů. Signatáři potvrdili možnost regionálních iniciativ a organizací v zájmu respektování mírových a bezpečnostních principů. Profesionální utváření regionální bezpečnosti je nedílně spojené s globální bezpečností. Mnohočetnost lokálních hrozeb určuje míru úsilí spotřebovanou na jejich omezení a likvidaci. To je nutné kvůli prevenci možné transformace místních konfliktů do mnohem vážnějších, globálních hrozeb.

Opravdovou výzvou pro regionální bezpečnost v Evropě se ukázala politická a společenská transformace ve střední a východní Evropě. Pád komunismu a demokratizace bývalých socialistických zemí, která začala v r. 1989, přinesly s sebou velké geopolitické změny. Díky pádu Sovětského svazu a Jugoslávie vzniklo či získalo suverenitu 12 nových demokratických států. Zároveň prudce vzrostly nacionalistické konflikty, které byly účinně potlačeny totalitními režimy. Vzhledem k těmto rizikům, která jsou výsledkem politických ambicí nacionalistických vůdců nových mladých demokracií, roste důležitost regionální kooperace. To se týká obzvláště způsobu, jak získat kontrolu nad těmito konflikty, mírových řešení neshod, mírových misí.

Reakce na tyto výzvy může být úspěšná jen prostřednictvím odborné a rovnoměrně rozvržené spolupráce mezi státy v rámci mezinárodních organizací. V případě evropské bezpečnosti nabývá na významu a důležitosti činnost zemí v rámci NATO, OSCE a Evropské unie. Tato činnost by se mohla a měla vyvíjet směrem ke kooperaci (koordinaci). Podstatou tohoto bezpečnostního systému je multilaterální rovnováha, snížení vojenské síly a účasti na potenciální konfrontaci. Důležitějším momentem je otevřenost a vyhýbání se konfrontaci ve prospěch harmonické spolupráce.

Bezpečnost v Evropě je nedělitelně spojena s bezpečností v euroatlantickém měřítku. Vzhledem k velkému podílu Spojených států a NATO je nemyšlitelné vytvářet dnešní model evropské bezpečnosti bez spolupráce v této oblasti. Je nutné, aby bezpečnostní opatření byla přijata v rámci Evropské Unie a Spojených států a zaměřena na kooperaci. Pouze koordinace činností může být efektivní ve smyslu posílené euroatlantické bezpečnosti. Problémy v tomto ohledu se týkají především konfliktu v Iráku. Některé země (UK, Polsko, Španělsko, Dánsko, Česká republika) podporovaly Spojené státy ve vojenských operacích navzdory výrazným námitkám dalších členů EU, zejména Německa a Francie. Podobné pochybnosti se objevily na pozadí projektu protiraketového štítu, který se Američané chystali vybudovat za účasti Polska a České republiky. Tyto příklady ukazují na aktuálnost a nutnost debaty o podobě transatlantické spolupráce v oblasti bezpečnosti.

Za zmínku stojí kooperace probíhající ve střední a východní Evropě. Příkladem toho je spolupráce v rámci Visegrádské čtyřky. V mnoha případech je efektivní, ale je třeba to specifikovat. Od roku 1991 nastoupily Polsko, Česká republika, Slovensko a Maďarsko spolupráci k podpoře společných zájmů. Dva hlavní zájmy spojené s národní a regionální bezpečností, tj. členství v NATO a v Evropské unii byly dosaženy. I když spolupráce pokračuje, některé otázky, vztahující se mj. k bezpečnosti, vyžadují mnohem větší prozíravost a lepší organizovanost. Je samozřejmé, že se zájmy členů Visegrádské čtyřky v určitých záležitostech liší. Příkladem toho je energetická bezpečnost nebo role Ruska v regionálním bezpečnostním systému.

5 NE-VLÁDNUTÍ A ZMATEK – DÉMON MINULOSTI?

V historii mezinárodních vztahů bylo vyvinuto množství tradičních bezpečnostních modelů. Velká většina z nich bere v úvahu souvislosti a sociálně politickou situaci v dané době. Bezpečnost se určuje prostřednictvím spektra jak různých, tak stejných pohledů. Mezi nejdůležitější tradiční modely mezinárodní bezpečnosti patří *rovnováha a shoda moci, odrazování*. Měli bychom si položit otázku, zda můžeme k současné mezinárodní situaci přiřadit nějaké prvky ke každému z těchto modelů.

Model *rovnováha moci* byla založena na principu suverénních států. Předpokládá se fakticky relativní schopnost dosáhnout vnitřní stability ve smyslu bezpečnosti v případě nedostatečné armádní síly. Zároveň se předpokládá

efektivní akce proti jakýmkoli možným útokům na zvýšení moci státu nebo skupiny států (Kukulka, 1987). Problém s praktickou aplikací a udržení rovnováhy moci byl spojen s uplatněním největších států na mezinárodní úrovni.

Dnes se můžeme setkat se specificky chápanou *rovnováhou moci* v ruském přístupu k mezinárodní bezpečnosti. Jak jinak bychom mohli definovat ochotu a praktické kroky podniknuté Ruskem v post-sovětské oblasti a ve střední a východní Evropě? To se týká dominance na Kavkazu, zvláště vojenské operace proti Gruzii v srpnu 2008. Podobné znaky můžeme najít v pokusu protestovat proti rozšíření NATO a umístění amerického raketového štítu v České republice a Polsku. Zdá se, že toto mohou být příklady pro pochopení tohoto charakteristického směru v rovnováze moci mezi Ruskem a Spojenými státy.

Na přelomu 19. a 20. století byla rozhodnutí mezinárodní politiky přijímána na základě shody mocností: Británie, Rakousko-Uhersko, Francie, Rusko a Německo. Tyto mocnosti vytvořily specifickou vnitřní dohodu pro, mimo jiné, udržení územní stability, zdržení se vojenských akcí nebo řešení problému ve vedení státu, který byl založen na principu legitimacy moci (Cziomer, Zyblikeiwickz, 2006). Tyto státy výrazně profitovaly ze své super-mocenské pozice a účastnily se významných výbojů na náklady menších, slabších evropských národů, států a koloniálních zemí. Z tohoto důvodu se mnoho evropských národů po značnou dobu nemohlo těšit z plné suverenity, navíc byly nuceny pohřbívat několik generací kvůli četným krvavým povstáním a osvobozeneckým převratům.⁴ V dlouhodobějším měřítku musel být jediným vyústěním konflikt mocností mezi sebou a vypuknutí I. světové války.

Dnes není klasický soulad mocností praktikovatelný. Avšak jsou stále oblasti, kde důležitost a privilegovaná pozice největších států světa ovlivňuje, ne nutně vždy pozitivně, řešení problémů mezinárodní bezpečnosti. Typickým příkladem je nedostatek širší perspektivy, zohlednění zájmů menších zemí, což můžeme vidět na rozhodnutích stálých členů Bezpečnostní rady OSN, kde je právo veta příliš často praktikováno unilaterálně. *Soulad mocností* může představovat skupina G-8. Problém, který také přispívá k nestabilitě a globálním protestům, je nedostatek mezinárodní odpovědnosti, nedostatek formální báze pro činnost, koncentrace na posilující ekonomiky členských států bez jakýchkoli konkrétních kroků k odstranění hladu a chudoby v zemích třetího světa.

Model založený na *bipolaritě* a *odrazování* dominoval ve světě od konce druhé světové války až do r. 1989. Mezinárodní situace byla založena na politickém a vojenském vedení Spojených států na straně jedné a Sovětském Svazu na straně druhé. Dalším prvkem, který posílil toto rozdělení a přispěl ke zvýšení důležitosti těchto dvou supervelmocí, byl stále častější ústup mezinárodního významu, který přináležel OSN. Mezinárodní situace dosáhla vrcholu se vznikem "závodu ve zbrojení", založeném na vytváření jaderného arzenálu. Trvalá hrozba možného užití zbraní a odvety v případě útoku nepřítele předurčila osud světa na několik desetiletí. Dnes svět směřuje k multipolaritě. Zároveň se objevuje obava z šíření jaderných zbraní. Mezinárodní společenství stojí tvář v tvář nutnosti udělat v tomto ohledu definitivní rozhodnutí, jako nutnou věc pro rozvoj budoucí bezpečnostní politiky osvobozené od „politiky strachu“. Samozřejmě že situace

v nestabilních státech, zvláště v Asii, k tomu nepřispívá. Narůstající ohlasy jaderné hrozby ze Severní Koreje, Indie, Íránu, Pákistánu, nepředvídatelných a nestabilních zemí nejsou prospěšné pro stabilizaci mezinárodní politiky.

6 ZÁVĚR

Mezinárodní realita, vzniklá po rozpadu dělení světa za „Studené války“, nyní čelí v oblasti bezpečnosti novým výzvám. Stále častěji se ozývá nutnost vytvořit mezinárodní bezpečnost, založenou na problémech vyskytujících se na globální a regionální úrovni. V obou případech by se měly takovéto výzvy zdůraznit a vyvinout úsilí, které by minimalizovalo a eliminovalo potenciální hrozby. Rozdíly mohou spočívat pouze v (geografickém) rozměru akcí. Globální a regionální bezpečnost je vskutku těsně spjata.

Moderní svět sice vyvinul velké úsilí ve vytváření mezinárodní bezpečnosti, avšak to stále nestačí. Množství výzev a podmínek roste. Také se objevují hrozby nové. Hlavním problémem je chybějící jednoduchá, univerzální metoda při zásahu. Je obtížné si představit, že bychom někdy nějakou našli. To však neznamená, že snaha je marná. Co můžeme určitě efektivně využít, je mezinárodní právo s volbou využití síly pouze jako posledního východiska.

POZNÁMKY:

¹ Z preambule Všeobecné deklarace lidských práv.

² Článek 1 Charty Spojených národů, dále www.un.org.

³ Autoři také uvádějí praktické způsoby a příklady regionální spolupráce ve střední a východní Evropě, jako Visegrádská skupina, Iniciativa Střední Evropy, Spolupráce Baltických států.

⁴ Jedním z těchto národů bylo také Polsko, které od r. 1795 zůstalo okupováno třemi zeměmi tvořícími tuto dohodu mocností: Rakousko-Uhersko, Rusko a Německo. Častá ozbrojená povstání vyžadují změnu dosavadního mezinárodního řádu a potvrdily slabou stránku modelu „*souladu mocností*“.

Literatura

- [1] BARRY BUZAN, B., HANSEN, L. *International Security*. London, 2007.
- [2] BAUMAN, Z. *Globalizacja*. Warszawa, 2000. s. 5–6.
- [3] BIELEŃ, S. Przewództwo globalne Stanów Zjednoczonych Ameryki. In HALIZAK, E., KUZNIAR, R. (edit.) *Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji*. Warszawa, 2003.
- [4] *Charta Spojených národů*.

- [5] CZAPUTOWICZ, J. Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa – aspekty teoretyczne. In DEBSKI, S., GORKA-WINTER, B. *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*. Warszawa, 2003, s.22-25.
- [6] CZIOMER, E., ZYBLIKIEWICZ, L. W. *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*. Warszawa, 2006.
- [7] GIZICKI, W. *Polityczne uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego*. Toruń, 2008.
- [8] GOŁEMBSKI, F., KUPICH, A., WIEJACZ, J. Polska w ugrupowaniach regionalnych. *Sprawy międzynarodowe*, 1992, č. 3, s. 83.
- [9] HURRELL, A. *On Global Order. Moc, hodnoty a složení mezinárodní společnosti*. Oxford, 2007.
- [10] JABRI, V. *War and the Transformation of Global Politics*. New York, 2007.
- [11] KOZIEJ, S. Globalne aspekty rosyjskiej strategii bezpieczeństwa. *Zeszyty Naukowe AON*, 2003, č. 1, s. 59.
- [12] KRISHNA-HANSEL, S. F. *Global Cooperation. Challenges and Opportunities in the twenty-first century*. Hampshire, 2006.
- [13] KUKUŁKA, J. (ed.) *Leksykon pokoju*. Warszawa, 1987, s. 21.
- [14] NEY, J. S. Jr. The future of American power. In CHANDRA CHARI (ed.) *War, Peace and Hegemony in a Globalized World. The changing balance of power in the twenty-first century*. New York, 2008, s. 48.
- [15] ZIĘBA, S. *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego: koncepcje, struktury, funkcjonowanie*. Warszawa, 2004, s. 40-55.